

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

Мр Божидар Шекуларец: ВРАЊИНСКЕ ПОВЕЉЕ

Титоград 1984

Недавно је изашла из штампе књига ВРАЊИНСКЕ ПОВЕЉЕ, коју је издао Лексикографски завод Црне Горе аутора магистра Божидара Шекуларца.

Ова књига говори о комплексу повеља Манастира светог Николе на острву Врањини у Скадарском језеру, и по научном значају постављене теме, и по резултатима, а и са гледишта методологије за јужнословенску дипломатику представља ванредно важан прилог историографији Црне Горе.

Како сам аутор наглашава и у свом предговору расправе и у закључној студији, питање детаљног прегледа свих остатака архива Манастира св. Николе на Врањинском острву наметнуто је нашој науци мојом студијом о утврђивању аутентичности оснивачке повеље светог Саве (Споменица поводом осамстогодишњице рођења, Београд 1977) и мојом расправом о непостојању Душанове призренске повеље од 1348. године и њене мелничке варијанте од 1350. године. Потпуно поверење према тој Душановој повељи о поклону Врањинског манастира јерусалимцима почетком нашег столећа натерало је Илариона Руварца на жучно хиперкритично негирање истинитости Савиној оснивачкој повељи, што се, без личног проверавања сачуваних текстова, понављало од свих стручњака на челу са Ст. Станојевићем, В. Ђоровићем, К. Ји-

речеком и др. и довело је Вас. Марковића до ауторитативног утврђивања лажности читавог врањинског комплекса.

Подробно износећи на одговарајућим местима аргументацију којих наведених расправа, Б. Шекуларец подвргава најстрожој палеографској, дипломатичкој, садржајној и историјској критици све сачуване остатке Врањинског архива у сачуваним трулим остацима толико оригинала у Цетињском музеју, у издањима појединих првобитно оригиналних текстова (Никлошић, Ровинскиј и др.), у Зборнику преписа монаха Гаврила 1621. год. (изд. Јастребов) и појединим белешкама архим. Нићифора Дучића из средине прошлог столећа и др.

Расправа обухвата, поред увода (15 стр.) на почетку и закључка (17 стр.) на крају, двадесет глава посвећених критичком проучавању података о сачуваним остацима оригинала у Цетињском музеју, о додашњим издањима текстова према оригиналима или копијама у Зборнику 1621. године, те у поменима очевидаца од Н. Дучића до Ровинскога, са још једном (двадесет првом главом) — завршним прегледом обрађених исправа. То су:

1. О првом зетском епископу Илариону — Иларји и проблему контаминације ових имена у најстаријим изворима — повеље св.

Саве, кр. Владислава и кр-це Јелене, у натпису на гробници, у хиландарским биографијама — што је послужило Ил. Руварцу као главни аргуменат за негативну критику;

II. О киторској повељи св. Саве, са изношењем читаве Мошинове аргументације за доказ несумњиве аутентичности оригинала;

III. О повељи краљице Јелене према копији у Гаврилову зборнику са озбиљном текстолошком и историјско-правном аргументацијом њене аутентичности;

IV. О повељи кр. Владислава из око 1242. године, коју је Миклошић био издао на основу оригинала;

V. Повеља Уроша I „господина Далмације, Трафуније и Захлме” из последње године Урошеве владе, према сачуваном одломку у Цетињском архиву и сведочанству Н. Дуцића;

VI. Повеља кр. Уроша II Милутина 1296. године према сачуваним остацима оригинала, издањима Јастребова, Соловјева са дипломатичком анализом и идентификацијом споменутих локалитета;

VII. Повеља младог краља Стефана Уроша III Дечанског из доба управљања Зетом, око 1309. године, према сачуваном одломку оригинала у Цетињском музеју, са анализом прософографских података, посебно о поклону села Трнова;

VIII. Друга повеља Уроша III Дечанског о поклону села Врчели из око 1326. године, са стручним палеографском и правописном анализом уставног писма из прве половине XIV века, коју је објавио Миклошић по Његушевом препису оригинала;

IX. Трећа повеља Уроша III Дечанског из последњих година његове владе са потврдом поклона Врчела и извесних имунитета, — са реконструкцијом изгубљеног дијела;

X. Расправа проблема о непотписаним манастирским пројектима о поклону Врањине Јерусалимском манастиру 1348. и 1350. године и о варијанти из XIV века са фалсификованим потписом Душана (према расправи В. Мошина);

XI. Расправа о проблему Душановог поклона Грбља и Арханђе-

ловог манастира на Превлаци которској општини, у вези са сачуваним одломком копије српске фалсификоване повеље 1351. године: одлично стручно проучување проблема о четири италијанска текста грамота краља Радослава из 1230. године (Рачки исправља на 1234. године), Душанове из 1351, Душанове из 1355. писане под Скадром и цара Уроша из исте године — каснијим реконструкцијама, успомене о повељама Радослава и Уроша II Милутина, несталима у пожару 1378. године (на бази читаве научне литературе од Cornelia и Farlattia до Н. Радочића и И. Стјепчића 1941, Т. Божића 1693.);

XII. Повеља Ђурђа Страцимировића из 1403. године о поклону половине села Рака, према Гавриловом препису из 1621. године (Јастребов) и белешкама Н. Дучића, с исправном хронологијом према Дучићу, пошто је Ђурђе Страцимировић умро у априлу 1403. године;

XIII. Хрисовуља Балше III из 1417. године о прилогу гувна соли манастиру Морачнику у Крајини са посебном анализом измјене институције зетских владара према оригиналу и канцеларијској копији у Цетињском музеју, са текстом необјављеног примјерка;

XIV Друга повеља Балше III о поклону десетине свих прихода села Каруче из 1420. године према Гавриловом препису са дипломатичком анализом о скраћивању аренге прве повеље са титулом самодржавнога, и девоцјом „по милости божијој”

XV. Повеља Ивана Црнојевића из 1469. године о поклону села Забес Врањини, по Гаврилову препису;

XVI. Друга повеља Ивана Црнојевића од 1469. године о границама имања Врањинског Манастира, с подацима о одузетим имањима, посебно о поменутих у најстаријим повељама св. Саве и краља Владислава (према издању Ровинског); у повељи се нарочито истиче учешће которских сведока чија су имена потписана под повељом;

XVII. Према оригиналу сачуваном у Музеју на Цетињу и изда-

њу Миклошића, те подацима Ро-винског о другом примјерку са измјенама у правопису; са податком о 30 перпера годишње од царине и са 10 каблова соли из солила; с дипломатичким подацима о аренги и духовној санкцији, те са описом сребрног-позлаћеног печата;

XVIII. Препис исправе племена Матагуџи од 23. новембра 1468. год. о поклонима за Ман. Врањину, из којих се види да су у то доба Матагуџани још слободно располагали својим баштинама.

XIX. Ђирилски текст повеље султана Мухамеда II 1478. год. о слободама за Манастир Врањину и његове калуђере, са потврдом манастирских имања повеље писане под Скадром;

XX. Ђирилски текст повеље Скендер-бега Ивановића „При цару султана Сулејмане“ из 1527. год. Врањинском манастиру: интитулација Санџака Црногорског наставља се текстом са цитирањем међа манастирских поседа при чему је споменуто присуство 24 властелина из Црмнице, са 9 наведених имена;

Глава XXI посвећена је проблему топонима наведених у прегледаним повељама, с проверавањем података у раду Г. Шкриванића о властелинству Св. Николе Врањинског (Титоград 1959), са семантичком и структуралном анализом;

У великом закључку (стр. 156—172) аутор се осврће на чињеницу да ни Руварац ни ма који од ауторитативних следбеника његове негативне критике за оснивачку Савину повељу не само што није погледао текстове пројеката Душанове хрисовуље од 1348. године и његове варијанте од 1350. године, у Дубровачком копијару, него није скренуо пажњу ни на изостављање царевог потписа и на празна места за реч „слово“ и за јединице и десетке у датуму у Миклошићевом издању; и нико није сравнио први текст са другим, што би одмах сваком показало да други, исто тако непотписани текст пројекта са празним местима за реч „слово“ и за јединице и десетке у датуму

представља врло скраћену и на више места измењену варијанту првог пројекта, те да их упореди са трећом још више скраћеном хиландарском варијантом из XVI века са фалсификованим црвеним потписом цара Душана.

На стр. 158—161 рекапитулирају се основни подаци о 18 аутентичних повеља и о 2 комплекса лажних — Душановој повељи о поклону Врањинског Манастира јерусалимцима и о которском комплексу о поклону которској обштини Грбља и Аранђеловог Манастира на Превлаци.

Након тога, понављајући наведено у предговору чињеницу о великој важности одбране аутентичности читавог Врањинског комплекса исправа за црногорску историографију, аутор се обраћа ниховој дипломатичкој анализи на бази Ст. Станојевићевих „Студија о српској дипломатици“ уз консеквентно исправљање и допуњавање Станојевићевих података и закључака на бази рехабилитованог Врањинског дипломатичког градива.

Остављајући за будуће истраживаче проблем искоришћавања садржајних података Врањинских исправа на пољу политичке историје Црне Горе и њене исторископравне проблематике, Б. Шекуларац — обрађујући се будућим истраживачима Врањинског комплекса молбом да исправљају све недотераности његова рада, које „проистичу из веома велике оштећености многих докумената, — закључује рад убеђењем „да се будућа критика неће моћи започети без личног рада над сачуваним остацима Врањинске архиве“

Иза тога следи списак 23 извора и литературе, са 54 наслова најважнијих стручних дела из црногорске историографије, углавном из XIX и нашег столећа до најновијих истраживања И. Божића, М. Brandta, Г. Чремошника, З. Херкова, В. Мошина, Е. Наумова, В. Петковића, М. Пурковића, Ђ. Сљепчевића, Г. Шкриванића.

Проф. др Владимир Мошин